# MÜDERRİS AHMET FEYZÎ EFENDİ - PEHLİVANLI (VİHİK)
# Devrinde İlmi Tortum'a Getiren Büyük Âlim ve Hattat
# MÜDERRİS HACI AHMET FEYZÎ EFENDİ (1843-1930)

## Giriş

“Karamollayı takip edin, eğer geriye bakmaz ise ilmi Tortum'a götürmüştür.”
— Müderris Çolak Mehmet Efendi

Yaşadığı dönemde ilmi, ahlâkı ve yaşantısıyla Tortum ve çevre kazalar merkez olmak üzere tüm bölgeyi aydınlatan büyük âlimlerden birisi de hiç şüphesiz Müderris Hacı Ahmet Efendi olmuştur. Bu ışık; doğduğu ve yaşadığı Vıhik Köyü'nden (Pehlivanlı Beldesi) etrafa halkalar halinde yayılarak bir kandil gibi civar bölgeleri de tenvir etmiş ve etkisi büyük bir alana yayılmıştır. Öyle ki; o devirde özellikle ilçemiz Tortum'dan yetişen âlimlerin -hepsi değilse de- kahir ekseriyeti o ilim ve irfan çeşmesinden nasiplenmiş ve onların ilmî hizmetleri talebeleri aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Tortum ve civarının ilim haritası gözden geçirildiğinde ya doğrudan ya da dolaylı olarak yollar Müderris Hacı Ahmet Efendi'nin medresesine uğramakta ve orada karar kılmaktadır.

Biz çalışmamızın bu bölümünde devrinin büyük âlimi, Vıhikli Başmüderris Hacı Ahmet Feyzî Efendi'nin hayat ve hizmetlerinden kesitler sunmaya çalışacağız. Diğer âlimlerimizin birçoğunda olduğu gibi bu âlimimiz hakkında da ne yazık ki yeterli sayıda yazılı bilgi ve belgeye sahip değiliz. Bununla birlikte birkaç yıldır yaptığımız büyük çaplı araştırma ve soruşturma neticesinde -elde ettiğimiz bazı kısıtlı yazılı bilgilere ilaveten- daha ziyade sözlü rivayetleri derledikten sonra hakkında derli toplu bilgiler vererek onu yakından tanımaya ve tanıtmaya gayret gösterdik. Biz, ona ait makalemizi hazırladıktan sonra 2014 yılında Yazar Muammer Akpınar'ın “Vadiye Düşen Tohum” isimli kitabı yayınlanınca çalışmamızı yeniden düzenleme ihtiyacı duyduk ve bu kitaptan istifade ederek ilgili bölümü daha da zenginleştirdik. Katkıları dolayısıyla yazara şükran borçlu olduğumu ifade ederek Müderris Hacı Ahmet Efendi'nin destanlaşmış hayatını ve hizmetlerini takdim ediyorum.

## Doğumu ve İlk Tahsil Hayatı

Müderris Hacı Ahmet Efendi, nüfus kayıtlarına göre 1843 yılında Tortum ilçesi Vıhik (Pehlivanlı) Köyü'nde doğdu. Resmî kayıtlara göre Hacı Ahmet Efendi'nin babası Abdullah, annesi Fatma, hanımının adı ise Tufane Hanım'dır. Tortum Kaledibi Mahallesi'nden talebesi Hacı Tayyar Efendi'ye hicrî 1324 (miladî 1906) yılında verdiği el yazması Arapça icâzetnâmeye göre künyesi, 'el-Hac es-Seyyid Ahmet Feyzî bin Şerif el-Vıhikî'dir. Künyesinden babasının adının Şerif olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum babasının resmî adının Abdullah, göbek adının Şerif olduğunu göstermektedir.

Köyünde; Ahmet Efendi, daha çocuk yaşta iken babası Abdullah Efendi tarafından okutması için Vıhik imamına verilir. Köy imamı, Erzurum Kurşunlu medreselerinden Arapça ilimlerini tedris etmiş seviyeli bir hocadır ve talebe okutma konusunda oldukça maharetli bir şahsıtır. O, ayrıca Kishalı Şeyh Hacı Feyzullah Efendi dergâhının nur yüzlü saliklerinden olup, her fırsatta onun zikir halkasından nasiplenmiş bahtiyarlardandır. İmam, küçük Ahmet'i önce bir yoklar, onun okuma konusunda çok istidatlı olduğunu

anlar ve kısa bir müddet sonra hâfızlığa başlatır. Ahmet 7-8 yaşlarında Allah'ın lütfuyla hâfızlığını bitirir. Sonra imam, Hâfiz Ahmet'i Kishalı Hacı Feyzullah Efendi'nin dergâhına götürerek onunla görüşür. İmam, Şeyh Efendi'nin fikirlerini almayı ihmal etmediğinden Ahmet'in tahsili konusunda onun kanaatini sorar. Şeyh Hacı Feyzullah Efendi, Hâfiz Ahmet'i kendi usulünce bir yokladıktan sonra, müritlerinden olup yakinen tanıdığı Vıhikli Hâfiz Mehmet'in (Mehmet Necati Efendi); 'vuslatta ve dergâhta', Hâfiz Ahmet'in ise, 'tedriste ve hasrette' başarılı olacaklarını keşfeder. Bu tespit üzerine Hâfiz Mehmet'i dergâha alırken Hâfiz Ahmet'in Erzurum'da okuması gerektiğini imama tembihler. İmam hâfızlıkları bittikten sonra Hâfiz Mehmet'le Hâfiz Ahmet'e -ilmî kapasitesi nispetinde- Arapça, fıkıh, tefsir, hadis, belagat, hesap ve hendese okutur. Öyle ki imamın artık verebileceği bir ders kalmadığından Hâfiz Ahmet'in Erzurum'a götürülerek medreseye verilme sırası gelmiştir.

Hâfiz Ahmet'in babası Abdullah Efendi'nin maddî durumu iyi değildir. Bundan dolayı imam bir çare bulmak için komşu köyde tanıyıp güvendiği ve maddî durumu iyi olan Hacı Ali Ağa ile görüşerek keyfiyeti arz eder. Duruma muttali olan Hacı Ali Ağa, İmam Efendi'ye, tamamı Ahmet için harcanması şartıyla cüzdanında bulunan paranın tamamını (173 kuruş) verir. Bu para, zamanın şartlarına göre iyi paradır ve ihtiyacı görecek miktardadır. İmam bu duruma çok sevinir. Artık sıra Erzurum'a gitmeye gelmiştir.

## Erzurum Yılları, Pervizoğlu Medresesi ve 'Kara Molla' Unvanı

İmam Efendi, Abdullah Efendi ile oğlu Hâfiz Ahmet iki atla yola revan olurlar. Hâfiz Ahmet, zayıf bünyeli bir çocuk olduğundan bazen babasının bazen de hocasının terkisine biner. İmam, Erzurum Kurşunlu Medreselerinde hocalık yapan alim ve fazıl bir zat olup aslen Rize'nin İkizdere ilçesinden olan ve halk arasında 'Fetvacı Hoca' diye maruf ve meşhur olan Hacı Mehmet Efendi'yi tanıdığından onun yanına giderler. Çünkü imam, Kurşunlu Medresesindeki arkadaşlarından birinin tavsiyesiyle, Yusufeli'ne giderken Vıhik'e uğrayıp kendisine misafir olan Hacı Mehmet Efendi ile önceden tanışmıştır. Fetvacı Hoca, İmam Efendi'yi tanır, ona iltifatta bulunur ve sebeb-i ziyaretlerini sorar. İmam Efendi, talebesi Hâfiz Ahmet'i, Kishalı Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'nin tavsiyesi üzerine medreseye vermek üzere Erzurum'a geldiklerini ifade eder.

Fetvacı Hoca, Hâfiz Ahmet'in pırlanta bir çocuk olduğunu anlar ve Pervizoğlu Medresesinde ders okutan ve halk arasında 'Karslı Büyük Hoca' diye bilinen Başmüderris Abdülhamit Hocaefendi'ye teslim edilmesini tavsiye eder. Zaman kaybetmeden hep birlikte Pervizoğlu Medresesi'ne gelerek Karslı Hoca ile görüşür, meramlarını anlatır ve Feyzullah Efendi'nin bu konudaki tavsiyesini de hatırlatırlar. Bunun üzerine Abdülhamit Hoca: 'Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'nin tavsiyesi, hepimiz için bir emirdir. Onun tavsiye ettiği talebenin üzerine eğilmek de bizim boynumuzun borcudur.' der. Bu arada yanında bulunan Hâfiz Ahmet'i baştan aşağı süzer ve Fetvacı Hoca'ya: 'Biraz küçük ama sen imtihan edip buraya lâyık gördün ise makbulümdür efendim.' diyerek medreseye kabul eder. Hâfiz Ahmet burada başkalfanın gözetiminde tedrisata başlar. Daha sonra Başmüderris Abdülhamit Efendi, Hâfiz Ahmet'i başarısından dolayı yaşı küçük olanların sınıfı olan üçüncü kısma kalfa yapar. Daha çocuk denecek yaşta (11-12 yaşlarında) ufak tefek olan Hâfiz Ahmet böylece akranlarına kalfa olur. Bir yandan akranlarına ders okutur bir yandan da Abdülhamit Hoca'dan direkt ders almaya başlar. Öyle ki, artık o değerli hocalar dahi ona yetişemezler. Kalfa Ahmet'in tedrisinde oldukça zorlanan hocası bir ara fırsat bularak onu Tabur İmamı Dağıstanlı Mehmet Hocaefendi ile tanıştırır ve: 'Mehmet Hoca'm, biz bu Ahmet'e yetişemiyoruz artık. Biraz da siz

yardımcı olunuz. Buna yükleyebildiğiniz kadar ders yükleyiniz ve bizi biraz olsun bundan kurtarınız.' diyerek lâtifeyle karışık onun azim ve zekâsını anlatır. Dağıstanlı Mehmet Hoca, Abdülhamit Hoca'nın teklifini kabul eder ve Hâfiz Ahmet'e Farsça okutur.

Artık medresede 'Kara Molla' diye tesmiye edilen Kalfa Hâfiz Ahmet Efendi, Abdülhamit Hoca'dan aldığı dersler dışında Dağıstanlı Mehmet Hoca'dan Farsça dersler alıyordu. Bir yandan da 'kalfa' sıfatıyla talebe okutuyordu. Bir müddet sonra Ahmet'in Farsçasının yeterli olduğunu gören hocası, Hz. Mevlâna'nın meşhur eseri Divân-ı Kebîr'i onunla birlikte okumak istediğini söyler. Ahmet Efendi'den: 'Emriniz olur efendim. Çok memnun olurum.' cevabını alınca da bundan çok memnun olmuştu. Nihayet yaklaşık elli bin beyitlik Divân-ı Kebîr'i okumaya başlarlar. Kara Molla Ahmet Efendi hocasıyla bu eseri okuyor, okudukça 'daha daha' dercesine daha fazlasını istiyordu. Öyle ki, Dağıstanlı Mehmet Hoca, Ahmet Efendi'ye ders yetiştirmek için gece sabahlara kadar çalışmak zorunda kalıyordu. Soğuk kış gecelerinde üşüyen Mehmet Hoca, hanımının gelinlik yorganına -onun müsaadesiyle- üç yerden delik açıp, bu deliklerden kafasını ve kollarını geçirerek sıkıca bürünüp çalışıyor, ertesi güne ders hazırlıyordu. Hatta çoğu zaman ailesini ihmal ediyordu. Bir ara hanımının bu durumdan şikâyeti üzerine ona: 'Sus hanım sus. Başıma bir Kara Molla belası var ki hem de ne Kara Molla! Eğer bir gün olur da o adam bu illerden giderse o zaman ben de kurtulurum, sen de' mealinde anlamlı cevaplar veriyordu. Hatta Mehmet Hoca'nın hanımı bu durumdan öyle müşteki olmuştu ki, Kara Molla'dan zaman zaman hiddetlenerek kendi kendine: 'Kimsin, nesin bilmiyorum ama kocamı aldın elimden, bozdun düzenimizi, yıktın evimizi âh!' gibi sözlerle içini döküyordu. Hâfiz Ahmet, Dağıstanlı Mehmet Hoca'dan çok şey öğrenmişti. Hatta bazen onun hakkında: 'Onunla karşılaşmadan önce tamamen cahilmişim meğer. O, benim gözümü açtı ve bana mertebeler kazandırdı. Deniz suyu içildikçe susuzluğu daha da artırır ve sonunda içeni öldürür derler ya doğruymuş meğer. Şul Dağıstanlı Hoca'nın bana aşk şerbeti olarak verdiği su da aynen öyle işte.' diyordu.

## Konya Yolculuğu ve Çolak Mehmet Efendi

Pervizoğlu Medresesi Başmüderrisi Abdülhamit Hocaefendi, Kara Molla'daki bu ilmî seviyeyi görünce Kurşunlu Medresesi'ne yardımcı hoca olarak tayin etti. O, bu yeni görevinin hakkını verebilmek için Dağıstanlı Hoca'yı örnek alıyor, gece gündüz gayret gösteriyordu. Hayranı olduğu Dağıstanlı Mehmet Hoca, Dağıstan medreselerinde bir miktar okumuşsa da tahsilinin çoğunu Bağdat'ta yapmıştı. Bu yüzden de oradaki tahsil hayatını ve Bağdat'ın güzelliğini öve öve bitiremiyordu. Bu telkinlerin tesirinde kalan Ahmet Hoca Bağdat'a gitmek ister. Hatta bu fikrini Abdülhamit Hoca'ya açarak ondan izin ister. Ancak Abdülhamit Hoca ona sabırlı olmasını tavsiye ederek Bağdat'a gitmesine müsaade etmez.

Hâfiz Ahmet Efendi, Erzurum'a geleli epeyce bir zaman geçmiş ve Şeyh Hacı Feyzullah Efendi onu çok özlemiştir. Bu sıralar Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'nin halifelerinden Ketencizâde Hâfiz Mehmet Rüşdî Efendi Kisha'da bulunduğu sırada Şeyh Efendi, bir daha gelirken Kara Molla Ahmet Efendi ile gelmesini ona tembihler. Mehmet Rüşdî Efendi kendisine verilen görevi yapar ve Erzurum'da Ahmet Efendi ile hocası Karslı Büyük Abdülhamit Hoca'ya Şeyh Efendi'nin selâmlarını götürür. Bu arada Ahmet Efendi ile tanışır ve üç hafta birlikte Kisha'ya gitmek için Perşembe günü yola çıkacaklarını ona söyler. Nihayet belirlenen gün gelir, beraberce Kisha'ya varır Şeyh Efendi ile hasret giderir, karşılıklı gözyaşı dökerler. Bu arada Ahmet Efendi, ya Kisha dergâhına dönmek veya Bağdat'a gitmek için Feyzullah Efendi'den müsaade ister. Ancak Feyzullah Efendi: 'Zinhar olmaz, asla olmaz, asla! Belli ki sen, benden ve Dağıstanlı

Hoca'dan dinlediğin Bağdat hatıralarından dolayı o diyara meftun oldun. Yani şimdi sen oraya âşıksın ve özlüyorsun. Fakat özlediğine kavuşanın hasreti biter. Vuslata erilip hasret bittiğinde orada aşk da biter. Ancak şunu iyi bil ki yavrum, özlem vuslatttan her zaman daha güzeldir. Sen, iyisi mi Konya'ya git Konya'ya. Konya daha münasiptir. O, Divân-ı Kebîr'in telif edildiği yere.' der. Arkasından da: 'Bizim Müderris Çolak Mehmet Efendi, nice zamandır ki orada senin gibi birisini hasretle bekler durur.' sözlerini ekler.

Ahmet Efendi için artık yol belliydi ve istikamet Konya'yı gösteriyordu. Şeyh Efendi, Müderris Çolak Mehmet Efendi'ye ulaştırması için bir de tavsiye mektubu yazarak Hâfiz Ahmet Efendi'ye verdi. Bu mektupta: 'Muhterem Molla Mehmet Efendi, selâmımı ve sana olan hasretimi derun-i dilden bildiririm. Mektubumun hâmili Ahmet yavrumu sana uygun gördüm ve ısmarladım. Gerekir ki, bu has hamuru iyice yoğurasın.' yazılıydı. Mektupta adres dahi yoktu.

Mektubu Ahmet Efendi'ye teslim eden Şeyh Hacı Feyzullah Efendi, Vıhik'i işaret ederek: 'Sana vasiyetimdir, kemâl noktasına vardığını hissettiğinde oraya dön. Kaynayan bir güveç olarak dön, aşkla dön oraya. Biz ölsek de kalsak da bu senden son istirhamımdır, ne olur dön.' diyerek sıkı sıkı tembihledi. Başhalifesi Hâfiz Mehmet Efendi'yi işaret ederek de: 'Bu Mehmet'le aynı köylüsünüz ve de kardeş gibisiniz. Bilirim ki senin hasretin beni yaktığı gibi, onu da yakar, onunki de seni. Her zaman birlik olacağınıza, birbirinizi tamamlayacağınıza dair söz verin bana ve de şuracıkta söz verin.' deyince ikisi birden: 'Eğer ömrümüz olursa vallahi!' diyerek söz verdiler. Şeyh Efendi daha sonra sözlerine devamla: 'Tüm bu beldelere de daha ilerilere de ışık saçın ışık. İlimle ve aşkla aydınlatın beldeleri. Kimseyi incitmeden, benlikten ve ikilikten vazgeçerek aydınlatın her tarafı. Allah'ın yardımı ve bereketi hepinizin ve hepimizin üzerine olsun' diye dua etti. Huzurdakiler el açıp bu duaya 'âmin' dediler.

Erzurum'a ulaşınca Ahmet Hocaefendi medreseye varıp, Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'nin tavsiyesi üzere Konya'ya gideceğini hocalarına söyledi. Şeyh Feyzullah Efendi tarafından Konya'daki Müderris Çolak Mehmet Efendi'ye hitaben yazılmış mektubu alan Abdülhamit Hoca, ona bir göz attı ve kararın isabetli olduğunu o da onayladı ve bir tavsiye mektubu da kendisi yazarak Ahmet Efendi'ye verdi. Daha sonra Ahmet Efendi, hocası Dağıstanlı Mehmet Hocaefendiye uğrayıp olup bitenleri ona da anlattı. Ayrıca Abdülhamit Hoca ile Dağıstanlı Hoca beraber hazırladıkları icazetnameyi de Ahmet Efendi'ye takdim ettiler.

Konya'da: Nâm-ı diğer 'Kara Molla' Ahmet Efendi, Konya'ya gitmek için yola revan olmuştu. Bazen bir kervana katıldı, bazen de tek başına gitti. Bazen de bir binek hayvan kiralayarak onunla yol aldı. Oldukça zorlu bir yolculuktan sonra nihayet Konya'ya vasil oldu. Olmasına olmuştu ama peki Çolak Mehmet Efendi nasıl bulunacaktı? Bu arada Konya'nın mimari eserleri başta olmak üzere, diğer tabiî güzellikleri karşısında hayran kalmıştı. Etrafı iyice süzdü, ilerideki tepe üzerinde bir cami gördü; öğle namazını kılmak ve bir haber sormak üzere oraya yöneldi. Namaz kıldıktan sonra cami imamına halini arz etti ve Çolak Mehmet Hoca'ya nasıl ulaşacağını sordu. İmam, Ahmet Efendi'ye refakat ederek onu bir medreseye götürdü. Burası, Çolak Molla Mehmet Efendi'nin ders verdiği Ali Gav Medresesi idi. İzin alarak içeri girdiler. Mehmet Efendi kubbeli bir mekânın ortasında idi. İmam, hoş beşten sonra Ahmet Efendi'yi takdim ederek onunla tanıştırdı. Ahmet Hoca oldukça heyecanlı ve telaşlı idi. Hemen vakit kaybetmeden cebindeki tavsiye mektuplarını ve icazetnameleri çıkararak hürmetle uzattı yeni hocasına. Müderris Çolak Mehmet Efendi, büyük ciddiyetle bir elindeki kâğıtlara, bir de karşısındaki kara kuru yeni yetme

genç delikanlıya bakıyordu. Elindeki tavsiye mektuplarını okuduktan sonra Ahmet Hoca'yı getiren imama yönelerek: 'Hocam, belli ki ciğer pareler bana çok kıymetli bir hediye göndermiş. İçerisini açıp göreceğiz.' dedi ve Ahmet Efendi'ye kalması için bir hücre tahsis ettirdi.

Ahmet Efendi hücresine yerleşmişti ve artık dersler tüm hızıyla devam ediyordu. Onun buraya gelmesinin üzerinden daha birkaç sene geçmiş olmasına rağmen ilmî seviyesi her yerde duyuldu ve meşhur oldu. Yeni hocasından henüz icazet almamış olmasına rağmen Konya'daki meşhur âlimlerden biri oldu ve adı İstanbul ve diğer yerlerde de bilinir oldu. O, Konya ve diğer bölgelerde daha ziyade, 'Çolak'ın Ahmet Hoca' diye tanınmıştı. O, yıllarca ilimle haşır neşir olmuştu. Öyle ki, otuz yaşını geçmiş olmasına rağmen henüz daha evlenmemişti. Bir sohbet sırasında birisi Ahmet Efendi'ye evli olup olmadığını sorduğunda o cevaben 'Bekârım' demeden hocası atılarak soruyu soran şahsa: 'Evli olmasına evli ama herhangi bir hatunla falan değil ha! O, kitaplarıyla evlidir, kitaplarıyla' diyerek hem lâtifede bulunmuş hem de onun ilim âşığı bir kişi olduğuna dikkat çekmişti.

Çolak Mehmet Efendi, müderrisi olduğu Ali Gav Medresesi'nde oldukça kalabalık bir kitleye uzun sohbetten sonra talebesi Ahmet Efendi'ye dönerek: 'Ahmet yavrum, bir kitleye uzun sohbetten sonra talebesi Ahmet Efendi'ye dönerek: Ahmet yavrum, ben burada bulunmayan herhangi başka birisi de bir şey veremez.' dedi ve devamla, 'İstidadı çok yüksek birisi olarak senin için en iyisi İstanbul'a gitmektir.' diye ekledi. Çolak Mehmet Efendi, bir iki gün içerisinde de müderrislik icazetini 'en iyi' derece ile doldurarak kendisine takdim etti. Önceden hazırladığı bir mektubu da ona uzatarak: 'İstanbul'a gittiğin takdirde senin ilk birkaç yıl içinde yapacakların burada hazır. Gideceğin, kalacağın ve görev yapacağın yerlerin hepsi bu kâğıtta yazılı, sonrasına da kendin karar verirsin.' dedi.

Ahmet Efendi, icazetnamesi ile tavsiye mektubunu aldıktan sonra hocasına: 'Hocam, Erzurum'a gitme niyetim vardı ama emriniz gereğince şimdilik bundan vazgeçtim. İstanbul'a gideceğim ve verdiğin kâğıttaki o yoldan da ayrılmamaya çalışacağım efendim.' diyerek boyun eğdi huzurunda. Ahmet Efendi'nin Konya'ya gelişinin üzerinden ten yedi yıla yakın bir zaman geçmişti. O, bu zaman zarfında hiç boş durmadan hem öğrendi hem de öğrendiklerini başkalarına öğretti. Kendini ilme öyle kaptırmıştı ki; memleketinden gelen mektupları bile okumamış, biriktirmişti. İstanbul'a gitmeden önce o zamana kadar gelen mektupları geliş tarihlerine göre sıraya koydu ve okumaya başladı. Okudukça heyecanı ve telaşı artıyordu. Nihayet bilmem kaçıncı mektuba sıra gelmişti ki, babası mektupta onun hayattaki tek dedesinin (annesinin babası) öldüğünü bildiriyordu. Bu haber onun telaşını daha da artırmıştı. Çekinerek de olsa mektupları okumaya devam etti. Nihayet bir mektuptan anasının ölüm haberini almıştı. Bu sırada hem ağlıyor hem de okumaya devam ediyordu. Ondan sekiz ay sonra gelen diğer mektuptan babasının ölüm haberini okudu. Hüznü ve kederi kat kat artmış, iki gözü iki çeşme olmuştu... Bir müddet sonra kendini toparladıktan sonra Çolak Mehmet Hoca'ya giderek her şeyi olduğu gibi anlattı. Hocası ve arkadaşları taziyelerini bildirerek onu teselli etmeye çalıştılar.

## Sultan V. Mehmet Reşat İle Görüşmesi ve İstanbul Dönemi

Müderris Ahmet Efendi'nin İstanbul'a hareket etme zamanı da çoktan gelmişti. Nihayet zor da olsa hocası ve arkadaşlarıyla vedalaştılar. Çolak Mehmet Hoca onun arkasından bakarak bir yandan gözyaşı döküyor, diğer yandan onun hareketlerini takip ediyordu. Bir ara yüzü aydınlandı ve tebessüm etti.

Etrafındakiler sebebini sorunca Çolak Hoca: 'Kara Molla giderken geri baktı. Sanırım ki, o bir gün döner bu ocağa, daha bir dolu gelir bu yana.' diyerek niçin tebessüm ettiğini açıkladı.

İstanbul'da: Müderris Ahmet Efendi, daha Konya'da iken büyük bir âlim olmuş, ünü İstanbul'da duyulmuştu. Payitahta vardığında bu büyüklüğüne göre hareket edildi, kıymetini bilen kalabalık bir cemaat tarafından karşılandı. İstanbul'da Dârû'l-Muallimîn-i Aliye'de, Fatih ve Süleymaniye medreselerinde tefsir, hadis dersleri verdi. Ayasofya Medresesi de denen Dârû'l-Hilâfeti'l-Aliye Medresesi'nde de çeşitli dersler verdi. Bu arada birçok ilmî müsahabeye katıldı.

Gazetelerden öğrendiği 31 Mart Vakası ve arkasından yaşananlar onu üzüyordu. Yine basın yoluyla, İstanbul'da beğenip takdir ettiği İbrahim Paşa'nın Maarif Vekilliğine, daha sonra Dâhiliye Nazırlığına ve nihayet Sadrazamlık makamına getirildiğini öğrenmiş ve çok mutlu olmuştu. Diğer yandan İstanbul'da ulema arasındaki adın bozulduğu, medrese ile dergâh arasındaki mesafenin gitgide zayıfladığı da bir gerçekti. Bütün bu olumsuzluklara bir çare aranıyordu.

İstanbul'da bu ve benzeri sorunlar yaşanırken, Vıhik'te medrese ile dergâh arasındaki sevgi ve beraberlik dillere destan olmuş, ta İstanbul'da duyulmuştu. Tüm bu olanlar, Ahmet Efendi'nin talebesi ve akrabası olan Mûsâ Kâzım Efendi'nin şeyhülislâm olduğu zaman rastlamıştı. Mûsâ Kâzım Efendi, padişahın huzuruna çıktığında, sadrazam İbrahim Hakkı Paşa'nın da hazır olduğu bir ortamda köyündeki medrese ile dergâh arasındaki dayanışmadan ve bu arada hocası Müderris Ahmet Efendi ile Şeyh Mehmet Efendi'den de övgüyle bahsetmişti. Öyle ki, padişah Müderris Ahmet Efendi'yi ve fikirlerini takdir etmiş olmalı ki onunla görüşmek istediğini şeyhülislâma bildirmişti. Padişah bu arzusunu: 'Şu anlatılan akraban merakıma mucip oldu. Çağırsan da biz de gözüyle bir görsek.' diyerek ricada bulundu. Şeyhülislâm bu ricaya: 'Emriniz başım üstendim.' dedikten sonra huzurdan ayrıldı.

Padişahın bu talimatı üzerine Erzurum'daki gerekli yerlere telgraf çekildi. Her türlü önlem alınarak Müderris Ahmet Efendi sağ salim İstanbul'a götürüldü. İstanbul'a vardığında onu bizzat talebesi Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi karşılayıp yakından izzet ü ikramda bulundu.

Nihayet görüşme günü geldi. Sultanın huzurunda yapılacak olan ilmî müsahabeler ve marifet meclisine şeyhülislâmı ile birlikte Müderris Ahmet Efendi de katıldı. Hem padişahın hem de şeyhülislâmın teyze oğlu olması dolayısıyla Ahmet Efendi'ye biraz öncelik tanıyorlardı. Sultan Mehmet Reşat misafirine 'Hoş geldiniz' diyerek hal hatır sorduktan sonra ortaya atılan her ilmî konuda daha ziyade Ahmet Efendi'nin konuşması dikkatle dinleniyordu. İstanbul ulemasının, onun istidadı karşısında şaşkınlıkları gitgide artmıştı. Bu durumdan Şeyhülislâm da büyük bir kıvanç duyuyordu.

Sultan Mehmet Reşat, Ahmet Efendi hakkında sadrazam İbrahim Hakkı Paşa'dan önceden bilgi aldığından onun hakkında malûmat sahibiydi. İlmî müzakere devam ederken Sultan, Ahmet Efendi'ye dönerek memleketindeki başarılarından övgüyle bahsetti ve bunu nasıl gerçekleştirdiklerini anlatmasını istedi. Ahmet Efendi ayağa kalkarak Sultan'a şöyle cevap verdi: 'Efendim, orada yapılan hiçbir şeyi tek başıma yapmadım. Beldedeki Nakşî Şeyhi Hacı Mehmet Necati Efendi olmak üzere daha niceleriyle başarıyoruz. Bu işte benim kadar birçok insanın daha payı var. Bizlerde bir marifet yok ise hocalarımız ve bir de şeyhimizden öğrendiklerimizi uyguluyoruz.' Sultan bu sözleri dikkatlice dinledikten sonra Ahmet Efendi'ye: 'Kimdir bu şeyh ve hocaların?' diye tekrar sordu. Ahmet Efendi cevaben: 'Tortum'da medfun olan merhum Hacı Feyzullah Efendi'den hepimiz faydalandık. Erzurum'da medfun olan Tabur İmamı

merhum Mehmet Efendi ve Konya'da medfun olan Çolak Mehmet Efendi başta olmak üzere birçoğundan da bu konuda şahsen faydalandım efendim.' dedi.

Sultan adı geçen zatların hepsinin dâr-ı bekaya göçtüğünü öğrenince üzüldü. Müderris Ahmet Efendi'ye tekrar dönerek: 'Bu yaptıklarınızı burada da gerçekleştirmeniz lazım. Onun için, umumî dersiamlık makamının size tevdi edilmesini düşünüyorum. İlmî hiyerarşide ittihadı sağlamaya ve diğerlerine de örnek olamaya ne dersiniz?' diye teklifte bulundu. Müderris Efendi, cihanşümul bir padişahın bu teklifi karşısında zor da olsa şu cevabı verdi: 'Çevremizdeki halkla hemhal, talebelerimizle de et ve tırnak gibiyiz efendim. Bu fakiri onlardan ayırmazsanız çok memnun olurum.' diyerek talebini bildirdi. Ahmet Efendi bu halet-i ruhiye içerisinde bir yandan da göz ucuyla Şeyhülislâma bakıyor ve âdeta ondan yardım diliyordu. Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi hemen söz aldı ve Sultan Mehmet Reşat'a hitaben: 'Sultanım, Hocamın beldesindeki talebeleri gün geçtikçe katlanarak çoğalmaktadır. Ayrıca her icazet alan talebe, kendi beldesinde ve köyünde hocasını taklit etmektedir. Bu yüzden de Tortum ve çevresinde Hoca Efendi'ye azamî derecede ihtiyaç vardır ve hocamızın oradaki hizmeti daha çok hayra vesile olmaktadır.' sözleriyle onun fikrini destekledi.

Bunun üzerine Padişah Sultan Reşat ona, 'Benimkisi bir teklifti sadece.' dedi ve bu maruzatlar karşısında bir daha ısrar etmedi. Böylece onun yine kendi talebelerine dönme yolu açılmıştı. Ertesi gün ise Bâb-ı Âli'ye ulaşan irade-i seniyyede Erzurum'dan gelen Müderris Ahmet Efendi'nin memleketiyle ilgili maddî taleplerinin azamı ölçüde karşılanması buyuruluyordu.

Müderris Ahmet Efendi, memleketine avdet etmeden önce Şeyhülislâmın da gayretleriyle kendisine beş yüz kuruş maaş bağlanmıştı. Ayrıca Erzurum'daki birkaç âlime de maaş bağlanmıştı.

Erzurum'a dönerken kadim dostu İbrahim Hakkı Paşa ile Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi onu uğurlamaya gelmişti. Bu esnada Mûsâ Kâzım Efendi sadrazamın huzurunda ona: 'Hocam memleketin eksiklerini senden daha iyi gören ve bilen yoktur sanırım. Tespit ettiğiniz bir şey varsa irade-i seniyye gereği gitmeden önce bildirirseniz memnun oluruz. Ne yapabiliriz oralara?' diye sordu. Böyle bir fırsatı memleketi adına değerlendiren Ahmet Efendi: 'Tortum'un doğru düzgün bir yolu olmadığından yolunun yapılmasının zarurî olduğunu bir de uygun olan yerlere mektep ve medrese yapılması gerekir.' diye talepte bulundu.

Artık memlekete hareket etme zamanı gelmişti. Sadrazam da dâhil olmak üzere hep birlikte limana doğru hareket ettiler. Müderris Ahmet Efendi, önce deniz yoluyla Trabzon'a gidecekti. Oradan da yine at ve arabayla Erzurum'a ve sonra da Tortum'a ulaşılacaktı. İmparatorluğun önde gelenleri birlikte uğurladılar o kıymetli misafirlerini.

Her şey söz verildiği gibi olmuştu. Gerekli tahsilât Erzurum'a gönderilmiş ve çalışmalar başlamıştı. Nihayet Tortum istikametine doğru yapılmaya başlanan yol ta Liya'ye (Artvin) kadar ıslah edildi. Gerek görülen yerlere ise altı tane daha medrese yapılarak bölgede âdeta eğitim öğretim seferberliği başladı.

## Kronoloji Tablosu

| YAŞI | BELLİ BAŞLI ÖNEMLİ FAALİYETLERİ | TARİH | ÖZET |
|---|---|---|---|
| 0 Yaş | Tortum Sancağının Vıhik Köyü'nde doğdu. | 1843 | Çocukluğu |
| 7-8 | Köy imamından okuyarak hâfızlığını tamamladı (yaklaşık 2 yıl). | 1850-1851 | Vıhik'te, Erzurum'da, Konya'da ve İstanbul'da 1850-1889 arası yaklaşık 40 yıl tedrisat gördü ve hocalık yaptı. |
| 9-11 | Köy imamından dinî ilimler okuyarak icazet aldı (yaklaşık 3 yıl). | 1852-1854 | |
| 11-14 | Erzurum Pervizoğlu Medresesi'nde tedrisata başladı. Akranlarına önce kalfa daha sonra başkalfa oldu (toplam 3 yıl). | 1854-1857 | |
| 14-16 | Erzurum Kurşunlu Medresesi'nde yardımcı hocalık yaptı (2 yıl). | 1857-1859 | |
| 16-17 | Pervizoğlu Medresesi'nden icazet alan nam-ı diğer 'Kara Molla' daha sonra tedrisat için Konya'ya gitti. | 1859-1860 | |
| 17-34 | Konya Ali Gav Medresesi'nde 17 yıl tedrisat gördü ve sonra icazet aldı ve müderris oldu. | 1860-1877 | |
| 34-45 | İstanbul'da tedrisatına devam ederek icazet aldı ve muhtelif medreselerde müderrislik yaptı (11 yıl). | 1877-1888 | |
| 45-46 | İkinci defa Konya'ya dönerek manevî eğitim aldı (yaklaşık 2 yıl?). | 1888-1889 | |
| 46-47 | Vıhik Medresesi yapıldı ve tedrisata başladı. | 1889-1890 | Vıhik'teki hocalık ve muhacirlik yılları ve vefatı (1889-1930 / 41 yıl) |
| 47 | Köyünden Tufane Hanımla evlendi. | 1890 | |
| 58 | Hicaz'a giderek Hac farizasını ifa etti. | 1901 | |
| 67 | Padişah Sultan Mehmet Reşat'la İstanbul'da görüştü. | 1910 | |
| 67-68 | Tortum Müftülüğü yaptı (birkaç ay). | 1910-1911 | |
| 73-74 | Konya'nın Kulu ilçesine muhacir gitti ve iki yıla yakın kaldı. | 1916-1917 | |
| 74 | Muhacirlikten dönerken Malatya'da hanımı vefat etti. | 1917 | |
| 87 | Vıhik'te vefat etti ve Şeyh Efendi Kabristanı'na defnedildi. | 1930 | |